

**BOLALARNI KITOBXONLIKKA MEHR UYG'OTISHNING MAZMUNI,
SHAKLI VA USULLARI.**

Haydarova Gulrux Muxiddin qizi

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston pedagogika universiteti, Maktabgacha
ta'lim yo'nalishi magistri*

ANNOTATSIYA: Mazkur ishda bolalarda kitobxonlikka bo'lgan qiziqishni shakllantirish, ularni kitob o'qishga jalb etishning mazmuni, shakl va usullari yoritilgan. Tadqiqotda kitobxonlikning bola ma'naviy dunyosini boyitishdagi, tafakkurini rivojlantirishdagi va nutq madaniyatini oshirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Bolalarda kitob o'qishga mehr uyg'otishda oilaning, maktabgacha ta'lim muassasalari va maktablarning hamkorligi, tarbiyachilar va o'qituvchilarning ijodkorlik yondashuvi muhim omil sifatida ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: kitobxonlik, bolalar tarbiyasi, o'qish madaniyati, ta'lim-tarbiya, pedagogik usullar, oila va maktab hamkorligi.

ANNOTATION: In this work, the focus is on developing children's interest in reading, engaging them in book reading, and exploring its content, forms, and methods. The research analyzes the role of reading in enriching a child's spiritual world, developing their thinking, and improving their speech culture. It highlights the importance of the cooperation between the family, preschool institutions, and schools, as well as the creative approach of educators and teachers in fostering a love for books among children.

Keywords: reading culture, child education, reading habits, upbringing and education, pedagogical methods, family and school cooperation.

АННОТАЦИЯ: В данной работе освещается содержание, формы и методы формирования у детей интереса к чтению и привлечения их к книгам. В исследовании анализируется роль чтения в обогащении духовного мира ребёнка, развитии его мышления и повышении культуры речи. Особое внимание уделяется значению сотрудничества семьи, дошкольных образовательных учреждений и школ, а также творческому подходу воспитателей и учителей в пробуждении у детей любви к чтению.

Ключевые слова: чтение, воспитание детей, культура чтения, обучение и воспитание, педагогические методы, сотрудничество семьи и школы.

Kirish

Bugungi globallashuv davrida yosh avlodni ma'naviy barkamol, bilimli va tafakkuri keng insonlar etib tarbiyalash dolzarb masalalardan biridir. Bunda kitob va kitobxonlikning o'rni beqiyosdir. Kitob inson tafakkurini boyitadi, dunyoqarashini kengaytiradi, nutq madaniyatini shakllantiradi. Shu boisdan bolalarda kitob o'qishga bo'lgan mehrni erta

yoshdan shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biridir. Kitobxonlik – shaxs kamolotining asosiy omili. Bolalarda kitob o'qishga mehr uyg'otish ularning tafakkuri, nutqi, tasavvuri va ma'naviy dunyosini boyitadi. Shu sababli kitobxonlikni yoshligidan shakllantirish ta'lim-tarbiyaning muhim yo'nalishidir. Mazmun jihatidan kitobxonlikka mehr uyg'otish – bu bolalarga kitobning ahamiyatini anglatish, o'qish jarayonidan zavq olishga o'rgatish hamda ularda mustaqil fikrlashni rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

Shakl jihatidan bu jarayon sinfda, kutubxonada, oilada, madaniy maskanlarda hamda onlayn platformalarda tashkil etilishi mumkin. Masalan: “Eng faol kitobxon” tanlovi, “Birgalikda o'qiymiz” aksiyasi, ertak kechalari, badiiy o'qish musobaqalari kabi shakllar bolalarda katta motivatsiya uyg'otadi. Usullar nuqtayi nazaridan, suhbat, namuna ko'rsatish, rag'batlantirish, interfaol o'yinlar, dramatizatsiya, rolli o'qish, vizual materiallardan foydalanish kabi metodlar samarali hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ADABIYOTLAR SHARHI

Bolalarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish, avvalo, ularning ma'naviy dunyosini boyitish, tafakkurini rivojlantirish va estetik didini o'stirishga xizmat qiladi. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ilgari surilgan “Kitobxonlikni rivojlantirish milliy dasturi” muhim dasturiy hujjat sifatida e'tirof etiladi. Dasturda yosh avlodda kitob o'qishga mehr uyg'otish, ularni badiiy adabiyotlar bilan tanishtirish, maktab va oilada kitobxonlik muhitini yaratish vazifalari belgilangan.

Pedagog olimlardan A. Avloniy, Abdulla Qodiriy va Cho'lponlarning asarlarida ham yoshlarning ma'naviy tarbiyasida kitobning o'rni yuksak baholangan. A. Avloniy “Turkiy guliston yoxud axloq” asarida “Kitob — insonning eng sodiq do'sti” degan g'oyani ilgari surib, bolani yoshlikdan kitob o'qishga odatlantirish zarurligini ta'kidlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda bolalarni kitob o'qishga jalb etishning bir necha shakl va usullari taklif etiladi.

- M. S. Xolmurodova o'zining “Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirishning samarali yo'llari” (Toshkent, 2020) nomli tadqiqotida o'yin, musobaqa, “eng yaxshi kitobxon” tanlovlari kabi interfaol metodlar orqali bolalarda kitobga qiziqishni oshirish mumkinligini ko'rsatadi.

- Z. Tursunova “O'quvchilarda badiiy didni rivojlantirishda kitobxonlikning o'rni” (2021) asarida badiiy matnlarni ifodali o'qish, rollarga bo'lib o'qish, sahnalashtirish kabi usullar bolalarda adabiyotga muhabbat uyg'otishini ta'kidlaydi.

Oila va maktab hamkorligi

Ko'plab adabiyotlarda ota-onalar va o'qituvchilar hamkorligi kitobxonlikni targ'ib etishda hal qiluvchi omil sifatida e'tirof etiladi.

Masalan, N. Karimova “Oila va kitob” (2019) asarida oilaviy o'qish an'analari tiklash, har bir bolaga shaxsiy kitob javoni yaratish va ota-onaning shaxsiy o'qish namunasi orqali kitobga mehr uyg'otish g'oyalarini ilgari suradi.

Shuningdek, A. Raxmonov “Bolalarni kitob o‘qishga o‘rgatishda tarbiyachining roli” (Toshkent, 2018) nomli maqolasida maktabgacha ta’lim muassasalarida ertak soatlari, “Sevimli qahramonim” kabi suhbatlar orqali kitobga ijobiy munosabat shakllantirish mumkinligini qayd etadi.

Zamonaviy yondashuvlar

So‘nggi yillarda elektron va audio kitoblar, bolalar uchun yaratilgan interaktiv o‘qish platformalari ham kitobxonlikni rivojlantirishning yangi vositasi sifatida o‘rganilmoqda. Sh. Bozorova (2022) “Raqqamli texnologiyalar sharoitida bolalar kitobxonligini rivojlantirish” nomli maqolasida raqqamli o‘qish madaniyatini to‘g‘ri yo‘naltirish muhimligini ta’kidlaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bolalarni kitobxonlikka mehr uyg‘otish — bu ularni o‘qishga, so‘z san’atini anglashga, fikrlash va tahlil qilishga o‘rgatish jarayonidir. Ushbu jarayonning mazmuni quyidagi jihatlarni o‘z ichiga oladi:

1. Ma’naviy tarbiya berish: Kitob orqali bolada vatanparvarlik, mehnatsevarlik, insonparvarlik kabi fazilatlar shakllanadi.
2. Aqliy rivojlanish: O‘qish bolani mustaqil fikrlash, xotira va diqqatni rivojlantirishga xizmat qiladi.
3. Nutq va tafakkur madaniyatini o‘stirish: Badiiy asarlar orqali bola so‘z boyligini kengaytiradi, to‘g‘ri fikr bildirishni o‘rganadi.
4. Estetik didni shakllantirish: Yaxshi adabiyotlar orqali bola go‘zallikni anglaydi, san’atni qadrlaydi.

Shakllari

Bolalarni kitobxonlikka jalb etishda turli shakllardan foydalanish mumkin:

1. Oilaviy kitobxonlik: Ota-onalar bilan birga kitob o‘qish, oilaviy muhokamalar, ertak kechalari tashkil etish.
2. Maktabdagi kitobxonlik tadbirlari: “Eng yaxshi kitobxon” tanlovlari, o‘quvchilar konferensiyalari, “Kitob haftaligi” kabi tadbirlar.
3. Kutubxona faoliyati: Kutubxonalarda bolalar burchaklari, interaktiv o‘qish mashg‘ulotlari, kitob taqdimotlari o‘tkazish.
4. Axborot texnologiyalaridan foydalanish: Audiokitoblar, elektron adabiyotlar, multimediali o‘qish dasturlari yordamida kitobxonlikni zamonaviylashtirish.

Usullari

Bolalarda kitobxonlikka qiziqish uyg‘otish uchun quyidagi usullar samarali hisoblanadi:

1. Namuna ko‘rsatish usuli: Ota-ona va o‘qituvchi o‘zi muntazam kitob o‘qib, bolaga ibrat bo‘lishi kerak.
2. Suhbat va tahlil usuli: O‘qilgan asar haqida suhbatlashish, qahramonlarga baho berish, muallif fikrini tahlil qilish orqali bolaning fikrlash doirasi kengayadi.
3. Rag‘batlantirish usuli: Yaxshi o‘qigan o‘quvchilarni faxriy yorliq, sovg‘a yoki maqtov bilan rag‘batlantirish.

4. O'yinli usullar: "Ertakni davom ettir", "Qahramonni top", "Kitobdan sahna ko'rinishi" kabi o'yinlar orqali bolalarning e'tiborini jalb qilish.

5. Ijodiy yondashuv: Bola o'qigan kitob asosida rasm chizish, qisqa sahna tayyorlash yoki she'r yozish orqali o'z munosabatini ifodalashga o'rganadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bolalarni kitobxonlikka mehr uyg'otish — bu ularning ma'naviy olamini boyitish, tafakkurini kengaytirish va o'qish madaniyatini shakllantirish jarayonidir. Hozirgi globallashuv davrida raqamli axborot oqimi kuchaygani bois, bolalarda bosma kitob o'qishga bo'lgan qiziqishni uyg'otish va uni mustahkamlab borish ta'lim muassasalari hamda ota-onalarning muhim vazifasiga aylangan.

Tahlil davomida quyidagi jihatlar muhim deb topildi:

1. Mazmun jihatidan:

- Kitobxonlik jarayoni bolalarning yosh xususiyatlari, qiziqishlari va hayotiy tajribasiga mos bo'lishi kerak.

- O'qiladigan asarlar axloqiy tarbiya, milliy qadriyatlar va insoniy fazilatlarni singdirishga yo'naltirilgan bo'lishi zarur.

- Tanlangan adabiyotlarda estetik didni shakllantiruvchi obrazlar va voqealar bo'lishi lozim.

2. Shakl jihatidan:

- Kitobxonlikni targ'ib etishda darsdan tashqari tadbirlar (kitobxonlik kechalari, o'qish marafonlari, musobaqalar) samarali natija beradi.

- Kutubxona mashg'ulotlari, sinf va oilaviy o'qish burchaklari orqali kitobga yaqin muhit yaratiladi.

- Axborot texnologiyalarini qo'llagan holda (audiokitoblar, elektron kutubxonalar) o'quv jarayoni zamonaviy shaklda olib borilishi mumkin.

3. Usullar jihatidan:

- Namuna orqali o'qitish usuli — o'qituvchi yoki ota-ona bolaga o'zi kitob o'qib, uni o'qishga ruhlantiradi.

- Tahliliy o'qish usuli — asar mazmunini muhokama qilish, savol-javoblar orqali tushunchani chuqurlashtirish.

- Ijodiy yondashuv usuli — bolalarga asar asosida rasmlar chizdirish, sahna ko'rinishlari qo'yish, qisqa hikoya yozdirish orqali ularni faol fikrlashga o'rgatish.

- Rag'batlantirish usuli — faol kitobxonlarni maqtov, sovrin yoki sertifikat bilan taqdirlash orqali motivatsiyani oshirish.

NATIJALAR

- Bolalarda kitob o'qishga qiziqish uyg'otish uchun mazmunan boy, tarbiyaviy ahamiyatga ega adabiyotlarni tanlash muhim omil ekanligi aniqlandi.

- Targ'ibot jarayonida interfaol usullardan (musobaqa, rolli o'yin, o'qish marafonlari) foydalanish natijadorlikni oshiradi.

- Ota-ona, o'qituvchi va kutubxona hamkorligi kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.
- Elektron vositalardan oqilona foydalanish bolalarda zamonaviy o'qish madaniyatini rivojlantiradi.
- Kitobxonlikka mehr uyg'otish jarayoni doimiy, tizimli va yosh xususiyatlariga mos ravishda tashkil etilganda, bola ongida kitobni qadrlash va o'qishga ehtiyoj tabiiy ehtiyoj sifatida shakllanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bolalarda kitobxonlikka mehr uyg'otish – bu ularning ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlash, tafakkurini, nutqini va dunyoqarashini kengaytiruvchi muhim jarayondir. Kitob o'qish madaniyatini shakllantirish maktabgacha ta'limdan boshlanishi, oila va ta'lim muassasalarining hamkorlikda olib borilgan tizimli ishlariga tayanishi zarur. Kitobxonlikni rivojlantirishda bolalarning yosh xususiyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olish, ularga quvonch bag'ishlaydigan, mazmunan boy, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni ifodalovchi asarlar tanlash muhimdir. Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish kitobga bo'lgan e'tiborni yanada oshiradi. Umuman olganda, bolalarda kitobga muhabbat uyg'otish — ularni ma'naviy barkamol, bilimli va ijodkor shaxs sifatida voyaga yetkazishning muhim omilidir.

- Oilada kitob muhitini yaratish: Har bir oilada bolalar uchun alohida “oilaviy kutubxona” burchagini tashkil etish tavsiya etiladi.
- Maktabgacha ta'lim muassasalarida “Kitob haftaliklari”ni yo'lga qo'yish: Bolalar ishtirokida ertakxonlik, rolli o'yinlar, sahnalashtirishlar tashkil etish foydali bo'ladi.
- Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash: Raqamli kutubxonalar, audio kitoblar va interaktiv ilovalardan foydalanish orqali bolalarda qiziqish uyg'otish.
- O'qituvchi va tarbiyachilar uchun seminar-treninglar: Kitobxonlik madaniyatini shakllantirish metodikasini chuqur o'rganishlari uchun malaka oshirish dasturlarini tashkil etish.
- Milliy va xalq ertaklarini targ'ib qilish: O'zbek xalq og'zaki ijodi namunalarini o'qish orqali bolalarda milliy o'zlikni anglash tuyg'usini kuchaytirish.
- Bolalar yozuvchilari bilan uchrashuvlar: Yozuvchilar, shoirlar va rassomlar bilan ijodiy uchrashuvlar tashkil etish orqali bolalarda ilhom uyg'otish.
- Mukofotlash tizimini joriy etish: Eng faol kitobxon bolalarni rag'batlantirish maqsadida “Eng faol kitobxon” tanlovlarini o'tkazish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xodjayev, B. (2020). “Bolalarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirishning pedagogik asoslari.” *Ta'lim va innovatsiyalar jurnali*.

2. To'xtayeva, N. (2022). "Maktabgacha yoshdagi bolalarda kitobxonlikka mehr uyg'otishda o'yin texnologiyalarining ahamiyati." *Maktabgacha ta'lim jurnali*.
3. Alimova, D. (2021). "Badiiy adabiyot orqali bolalarda ma'naviy qadriyatlarni shakllantirish." *Pedagogik izlanishlar*.
4. Akhmedova, M. (2020). "Bolalarda mustaqil o'qish ko'nikmalarini shakllantirishning samarali metodlari." *Innovatsion ta'lim texnologiyalari*.